

Att odla hållbarhet

En studie av hur hållbarhetsdiskurser skapas genom tillsammansodling

Av: Moa Fischer Andersson

Handledare: Andrea Dankić

Södertörns högskola, Institutionen för historia och samtidsstudier

Kandidatuppsats 15 hp

Etnologi, höstterminen 2023

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

This thesis aims to explore how participants of community gardening understand and give meaning to gardening and everyday practices in the context of sustainability. It uses a theoretical framework of political discourse theory to examine how discourses of sustainability are created, negotiated and spread through everyday and gardening practices. The study concludes that community gardening provides an opportunity for participants to materialize discourses of ecological as well as social and economic sustainability. Ecological sustainability discourse is being materialized in gardening practices, while the community aspect provides opportunities for building local social and economic relationships with the potential to spread ideas of sustainability. While some real and potential problems are accounted for by participants, community gardening is mainly presented as positive and an essential part of a development towards a sustainable future.

Keywords: Sustainability, community gardening, discourse theory, posthumanism.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....	4
Syfte och frågeställningar.....	5
Hållbarhet och omställning.....	5
Metod och material.....	6
Tillsammansodlingarna.....	6
Intervjuer.....	7
Observationer.....	8
Etik och reflexivitet.....	9
Tidigare forskning.....	11
Teoretiska utgångspunkter.....	12
Politisk diskursteori.....	12
Posthumanistiska perspektiv.....	14
Disposition.....	15
Att navigera klimathot och miljöproblem.....	16
Ett enkelt liv.....	19
Att materialisera en diskurs.....	20
ATT ODLA TILLSAMMANS.....	24
Sociala värden och hälsa.....	24
Odlingsplatsen som en katalysator för samtal om hållbarhet.....	26
Närhet: platsen och lokalsamhället.....	29
ATT ODLA EKONOMISK HÅLLBARHET.....	31
En ekonomisk problemdiskurs.....	31
Att skapa en ekonomisk hållbarhetsdiskurs.....	33
SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE DISKUSSION.....	37
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	40
Bilaga: Intervjufrågor.....	45

INLEDNING

Det var en blandning av odlare, besökande studenter, hundar och barn som fyllde den öppna utomhusytan där bord ställts upp. Borden ramades in av två enkla röda bodar, en liten damm och flera till synes vildvuxna odlingsplättar som fortfarande prunkade av grönska i slutet av september. Många besökare hade deltagit i en workshop om vete under dagen. Nu väntade de förväntansfullt på ägg som höll på att tillagas med hjälp av värmen i en av komposterna.

Citatet är hämtat från en anteckning som jag skrev i samband med att jag besökte en skördefest som anordnades av en tillsammansodling i en park i centrala Stockholm. Jag var där i egenskap av musiker, men hade precis börjat fundera över att skriva en uppsats om personer engagerade i hållbarhetsfrågor. Jag förstod snart att på denna plats fanns många sådana personer. Men det fanns också något mer: ett sammanhang där de tillsammans försökte omsätta sina idéer om hållbarhet i praktik.

Begreppet hållbar utveckling har på senare år ofta använts i politiska, mediala och kommersiella sammanhang i Sverige. Att kommunicera strävan mot hållbar utveckling samt hållbar omställning av livsstil och industri framstår idag som en självklarhet. Vad dessa begrepp ges för betydelse kan dock variera. I Sverige är hållbarhet ett aktuellt begrepp i såväl riksdagens som bankernas arbete, men även i människors vardagsliv. Genom media nås människor av rapporter och larm om klimathot och miljöproblem. Detta väcker frågan: hur hanterar människor denna information i sitt vardagliga liv? Och hur förstår människor sin roll i att bemöta dessa problembeskrivningar?

I Sverige finns flera föreningar där människor engagerar sig i hållbarhetsfrågor på sin fritid. En form som detta engagemang kan ta sig är tillsammansodlingar med ambition att arbeta med hållbarhetsfrågor. Paul Sherfey (2020, s. 144–145) beskriver tillsammansodlingar som

platser där odling sköts gemensamt. Odlingen är ofta ekologisk och även utåtriktad, det vill säga den riktar sig mot och bjuder in allmänheten. Sherfey menar att tillsammansodlingar därför kan förstås som aktivistiska (Sherfey 2020, s. 144–145). Odlingarna har inte bara som mål att odla mat på ett hållbart sätt, utan även att sprida kunskap om odling och hållbarhet. I denna uppsats vill jag undersöka hur personer som genom engagemang i tillsammansodlingar gjort hållbarhet till en del av sin vardag och fritid förstår sitt engagemang och hållbarhetsbegreppet i stort.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur personer verksamma inom tillsammansodlingar finner mening i det gemensamma odlandet, samt hur detta kopplas till tankar om hållbarhet.

- Hur förstås begreppet hållbarhet bland personer aktiva inom tillsammansodling?
- Hur blir hållbarhetsambitioner synliga i vardagliga praktiker och i odlingspraktiker?
- Hur upprätthålls och förhandlas hållbarhetsdiskurser i deltagarnas vardag?

Hållbarhet och omställning

Hållbarhet som begrepp brukar sägas härstamma från det som brukar kallas Brundtlandrapporten som skapades av Förenta nationerna år 1987 (Elhouar Wollin 2014, s. 17). Från att tidigare framför allt ha innefattat ekologisk hållbarhet kom det genom tillägget ”utveckling”, hållbar utveckling, att också inkorporera social och ekonomisk hållbarhet. I rapporten definieras hållbar utveckling som ”development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”. Ekologisk hållbarhet handlar om att skydda jordens ekosystem och social hållbarhet om att främja bland annat välmående och rättvisa. Ekonomisk hållbarhet har varit mindre entydigt definierat och har enligt Elhouar Wollin (2014, s. 17) två definitioner, där den ena ser ekonomisk tillväxt som nödvändig på samma sätt som ekologiska överväganden, och den andra menar att ekonomisk tillväxt inte kan ske på bekostnad av miljömässiga problem.

Sedan 2015 finns FN:s Globala mål för hållbar utveckling, Agenda 2030, som ska vara uppfyllda till 2030 (UNDP u.å.). Dessa har även Sverige tagit på sig att arbeta för (SOU 2019).

Metod och material

I detta avsnitt följer en redogörelse för de metoder jag valt att använda samt det fält jag valt att avgränsa mig till. Jag har valt att använda mig av en kombination av intervjuer och deltagande observation. Till en början hade jag planerat att framför allt göra deltagande observationer eftersom jag ville förstå de faktiska praktiker och det materiella sammanhang som odlingsplatserna utgör. Möjligheten att genomföra observationer visade sig dock vara begränsade under den period som materialet samlades in, vilket var under november och december. Årstiden innebar få odlingsaktiviteter. Jag hade fått veta att det brukade hållas veckovisa möten under vintern, men även dessa uteblev under perioden. Jag valde därför att utöka antalet intervjuer.

Tillsammansodlingarna

Odla Ihop är en förening som strävar efter att genom odling arbeta praktiskt med lokala lösningar kopplade till klimatförändringar, miljöproblem samt skapa ett socialt sammanhang för att främja människors välmående (Odla Ihop 2017c). I nuläget finns fem odlingar i och omkring Stockholm: på Södermalm, i Västberga, i Aspudden, i Upplands bro och i Kungsängen (Odla Ihop 2017b). Föreningen utgår från permakulturens¹ principer: “omsorg om människor, djur och natur och rättvis fördelning utifrån en princip om alla människors lika och höga värde.” (Odla Ihop 2017c). Föreningen är en del av omställningsrörelsen² i Sverige (Odla Ihop 2017a). Även en tillsammansodling i Strängnäs har inlett ett samarbete med Odla Ihop och valt att döpa sin odling till just Odla Ihop Stallarholmen.

---

¹ Permakultur är en filosofisk inriktning som tillämpas bland annat inom odling. Den innefattar en rad designprinciper som fokuserar på helhetstänk i relationen mellan människa och natur, och strävar efter att efterlikna och inspireras av naturliga kretslopp och ekosystem (Poikolainen Rosén, s 111).

² Omställningsrörelsen (på engelska Transition Movement) är ett globalt nätverk som sedan 2005 samlat initiativ och grupper som vill arbeta med omställning mot hållbara lokalsamhällen (Transition Network 2021). I Sverige samlas lokala omställningsinitiativ under paraplyorganisationen Omställningsnätverket (Omställningsnätverket 2021).

Jag valde att begränsa mig till tillsammansodlingar med koppling till Odlas Ihop eftersom de erbjöd en viss mångfald av platser utan att ge ett alltför stort material. Jag valde också Odlas Ihop eftersom de uttryckligen har som ambition att arbeta med hållbarhet (Odlas Ihop 2017d).

Intervjuer

Jag har till denna uppsats genomfört 6 intervjuer. En av dessa var en gruppintervju där två personer deltog tillsammans, medan resterande gjordes med enskilda deltagare. Intervjuerna var mellan 45 minuter och två timmar långa. Tre intervjuer skedde genom videosamtal medan de övriga tre skedde genom fysiska möten. Intervjuerna spelades in och transkriberades i sin helhet.

Med undantag för vissa upprepningar av ord har jag i denna uppsats valt att återge intervjuer ordagrant även när de innehåller språkliga oklarheter eller förbistringar. Detta har jag gjort för att låta de intervjuade personernas utsagor framträda så som de berättades för mig. Talspråk kan skilja sig mycket från skrivet språk. Bland de jag intervjuat finns personer som inte har svenska som modersmål, vilket kan påverka deras sätt att uttrycka sig, men även personer med svenska som modersmål har ibland särskilda sätt som de uttrycker sig på. Jag tror att dessa språkliga variationer och personliga egenheter innehåller nyanser som påverkar hur en utsaga kan tolkas. Därför har jag också valt att inledningsvis skriva ut exempelvis upprepningar, pauser och skratt i de ursprungliga transkriberingarna, vilket bidragit till tolkningen av materialet.

En av intervjupersonerna träffade jag på ett evenemang anordnat av en person med koppling till Odlas Ihop som jag deltog i strax före början av uppsatsperioden. Genom denna person fick jag kontakt med ytterligare en person. De övriga fem personerna fick jag kontakt med genom inlägg som jag delade i Facebookgrupper kopplade till de tillsammansodlingar jag valt att fokusera på. Jag presenterade mig själv som uppsatsstudent samt syftet med min uppsats, och att jag sökte personer att intervjuas. Utifrån dessa inlägg hörde fyra personer av sig. Genom en av dessa personer kom jag sedan i kontakt med ytterligare en person.

De sju personerna som jag intervjuade är aktiva eller har varit aktiva i en eller flera tillsammansodlingar. De är bosatta i Stockholm och i angränsande områden. De intervjuade utgörs av tre män och fyra kvinnor i åldrarna 35–62. Intervjuerna utgick från en lista med på

förhand formulerade frågor som jag kom att använda konsekvent genom alla intervjuer. Jag skulle dock klassificera intervjuerna som semistrukturerade eftersom de intervjuade gavs gott om utrymme att svara utförligt och även välja att låta sina resonemang vandra i den riktning de önskade. Detta ledde till en mångfald av olika svar och resonemang. Vid flera tillfällen valde också de intervjuade att ställa någon av mina frågor tillbaka till mig. Vid dessa tillfällen bad jag att få vänta med att svara eftersom jag ville höra deras svar först. När jag sedan svarade ledde det ofta till att fler tankar väcktes hos den intervjuade, vilket berikade intervjumaterialet.

Jag valde intervju som en av mina metoder för att jag ville fånga in deltagarnas resonemang kring det egna hållbarhetsengagemanget. Genom intervjuerna ville jag även komma åt hur odlingen relaterades till andra delar av de intervjuades vardagsliv. Hagström och Nylund Skog (2022, s. 148) skriver att intervjuer är en bra metod för att närma sig människors attityder och hur de skapar mening och betydelser, eftersom människor kan berätta om sina tankar och åsikter. Detta medför att jag genom intervjuerna inte nödvändigtvis fick kunskap om personernas faktiska praktiker, utan endast de praktiker de själva valde att lyfta fram under intervjun. Samtidigt kan intervjuer också betraktas som handlingar där berättandet i sig kan förstås som en meningsbärande praktik som kan tolkas av den som intervjuar (Hagström & Nylund Skog 2022, s. 128). Vad de valde att berätta och hur de gjorde det är alltså intressant i sig. Vissa av svaren tog sig formen av undersökande resonemang som utvecklades och ifrågasattes av den som talade under intervjuens gång. De intervjuade uttryckte ibland att de sällan reflekterat över de frågor jag ställde tidigare och provade sig därför fram i sina svar. Detta gjorde att jag fick rika resonemang men även att jag behöver vara försiktig med hur jag tolkar det som sägs.

Observationer

Jag genomförde tre observationer med olika grad av deltagande under materialinsamlingsperioden. Vid två av tillfällena deltog jag i arbete på två olika odlingsplatser. Den tredje observationen utgjordes av deltagande i ett möte där jag främst satt med och lyssnade. Varje observation varade mellan 1,5 och 2 timmar. De dokumenterades med hjälp av fältdagbok eller fältanteckningar direkt efter att de genomförts. Materialet från observationerna kom att få en

mindre omfattning och har också kommit att få mindre plats i analysen. Observationernas innehåll och omfattning bestämdes till stor del av när andra personer fanns på platserna.

Observationer kan ge kunskap om människors dagliga liv och ge insyn i det självklara, det som personerna kanske inte tänker på att berätta i en intervju (Pripp & Öhlander 2011, s. 114). Observationer kan också ge insyn i hur deltagarna interagerar med sin materiella omgivning (Dankić & Lundquist 2022, s. 174). Materialet från observationerna upplevde jag framför allt som viktigt för att det bidrog med kunskap om de materiella aspekterna av de tre odlingar jag besökte. Samtidigt bidrog de även med kunskap om odlingsmetoder. Även sociala aspekter av tillsammansodlingen upplevde jag blev synliga under observationerna, något som dock blev mindre framträdande på grund av att relativt få personer närvarande vid två av tillfällena.

Trots att detta inte var planerat upplevde jag det också som att jag kom att använda mig av någon form av autoetnografi (se Liliequist & Silow Kallenberg 2022). Min upplevelse av att delta i arbete och även sitta med på möten och det bemötande jag upplevde från odlare under observationstillfällena har jag senare upplevt som intressant att analysera.

Etik och reflexivitet

I samband med materialinsamlingen samt hanteringen av materialet har jag vidtagit en rad åtgärder för att se till att undersökningen genomförts på ett etiskt sätt. Alla intervjuinspelningar och transkriptioner samt kontaktuppgifter till intervjuade personer har förvarats på ett säkert sätt med hjälp av digital lagring i en säker server, där endast jag har haft tillgång till informationen och materialet. Endast personuppgifter som varit nödvändiga för att genomföra uppsatsarbetet har samlats in. De intervjuade personerna har getts pseudonymer när de nämns i den färdiga uppsatsen.

Evelina Liliequist (2020, s. 34–37) har skrivit om fördelar och nackdelar med insider- och outsiderpositioner som forskare. Jag kan till stor del sägas inneha en insiderposition. Jag känner till Odlare I hop sedan tidigare genom en vän till mig som för några år sedan var engagerad i gruppen. Jag har besökt gruppen och närvarat vid en odlingsträff samt ett möte med gruppen för några år sedan. På senare tid har min sambo engagerat sig i gruppen. Genom honom engagerades

jag som musiker på en tillställning anordnad av gruppen under september. Vid detta tillfälle fick jag återigen inblick i gruppens verksamhet, och det slog mig att detta kunde utgöra ett passande studieobjekt för min uppsats.

Förutom att jag på detta sätt haft kontakt med fältet sedan tidigare har jag också varit intresserad av hållbarhet och omställning under en längre tid och har rört mig i sammanhang där personer har liknande erfarenheter och tankar som personerna jag intervjuat. Jag kände också igen mig i mycket av de tankar som uttrycktes av de intervjuade personerna, utifrån att själv ha tänkt dem. Denna förförståelse har gjort att jag kan ha missat en del saker som för mig framstår som självklara.

Under intervjuerna upplevde jag att de intervjuade antog att jag hade vissa förkunskaper. Ord som "permakultur" eller "hygelbädd" användes på ett sätt som förutsatte att jag var bekant med dessa fenomen. Det var jag också, men jag vet också att jag för några år sedan inte hade varit det. Liliequist (2020, s. 34–37) menar att insiderpositionen kan vara ett hinder på det sätt som beskrivs ovan, men att den också kan vara en tillgång. Förutom att forskaren kan känna igen sig i situationer och beskrivningar, vilket kan berika förståelsen, kan insiderpositionen bidra till att skapa trygghet och förtroende i relationen till deltagare i undersökningen.

Samtidigt har jag också delvis innehaft en outsiderposition. Jag har mycket begränsad erfarenhet av engagemang i tillsammansodlingar eller andra föreningar som jobbar med odling eller hållbarhetsfrågor. Det kan därför vara så att jag tror att jag har mer kunskap om fältet än jag har och missförstår sådant som sägs och görs. Samtidigt erbjuder denna position en viss distans vilket kan berika analysen eftersom jag kan ha förmåga att se saker från fler vinklar.

I analysen av intervjumaterialet har jag reflekterat över det som Oscar Pripp (2011, s. 68–71) kallar "den tredje närvarande". Detta begrepp pekar på det faktum att intervjuade personer i en intervjusituation kan prata som till en osynlig publik. Ofta sker detta i relation till en eller flera diskurser som de kanske tror att den som hör dem prata, antingen intervjuaren eller en eventuell läsare av uppsatsen, kan komma att relatera deras utsagor till (Pripp 2011, s. 68–71). I mitt fall tror jag att detta kan ha tagit sig i uttryck genom att personerna försökte framställa sig själva och sina liv i en övervägande positiv dager. Intervjuerna kom att kretsa kring de intervjuades positiva upplevelser av hållbara praktiker. Det är förstås möjligt att detta speglar en

generell tillfredsställelse i deltagarnas liv. Men det kan inte uteslutas att denna tendens hänger samman med en vilja att bli positivt sedd av andra. Även en vilja att visa lojalitet mot odlingen och andra deltagare där kan ha påverkat utsagorna.

Tidigare forskning

Hållbarhet som forskningsområde inom svensk etnologi har förekommit i relativt begränsad utsträckning. Matilda Marshall (2016, s. 22) skriver att "Hållbarhet i dess vidaste bemärkelse kan återfinnas i etnologiska studier om bland annat hälsa, kulturarv, migration och genus, men människans miljöpåverkan (ekologisk hållbarhet) är relativt obeforskad." Omställning och omställningsrörelsen har, vad jag kan se, inte studerats alls. Även odling i vardagssammanhang har varit relativt lite studerat inom nyare etnologi, enligt Saltzman, Sjöholm och Gunnarsson (2016, s. 15). Jag har dock hittat ett antal avhandlingar och artiklar inom etnologi, och även några inom angränsande discipliner, som på olika sätt behandlar hållbarhet och odling. Alla dessa texter har också i olika utsträckning använts i analysen av materialet i denna uppsats.

Under det senaste decenniet har två etnologiska avhandlingar skrivits på temat hållbarhet, vilka också varit till hjälp för mig under uppsatsarbetet. Matilda Marshalls avhandling *Hållbarhet till middag. En etnologisk studie om hur miljövänligt ätande praktiseras i vardagslivet* (2016) är den avhandling som har mest beröringspunkter med min uppsats. Den behandlar hållbarhetsattityder i relation till mat hos personer med varierad grad av hållbarhetsengagemang. Den tar också upp odling men framför allt konsumtions- och livsstilsval kopplade till ekologisk hållbarhet. Elisabeth Wollin Elhouars avhandling *Tillhör vi Sveriges framtid? En etnologisk studie av vardag och hållbarhet i norrländsk glesbygd* (2014) behandlar social hållbarhet i norrländsk glesbygd. Den har framför allt varit användbar för mig vad gäller analyser av social hållbarhet kopplat till människors relationer till tid samt plats.

Etnologidoktoranden Paul Sherfey (2020) har skrivit artikeln "Odlas tillsammans. Att rädda världen och skapa ett 'bi-tydelsefullt' vi.". Artikeln, som publicerats i den etnologiska tidskriften *Budkavlen*, är skriven som en del av ett etnologiskt avhandlingsarbete som fokuserar på tillsammansodlingar som en politisk arena. Artikeln skiljer sig på många sätt från min uppsats

då den fokuserar relationen mellan människor och insekter. Hans förståelse av tillsammansodling som fenomen stämmer dock väldigt bra med min och jag har använt artikeln för att definiera tillsammansodling.

Katarina Saltzman har skrivit flera etnologiska texter om odling. Jag har i min analys valt att använda mig av två artiklar som hon varit medförfattare till: “Att dela och dela med sig. Trädgårdsväxter, kulturarv och ekonomi.” (Saltzman & Sjöholm 2019) och “Önskat eller oönskat? Trädgårdens växter mellan natur och kultur.” (Saltzman, Sjöholm, & Gunnarsson 2016). Dessa artiklar berör på olika sätt teman kopplade till odling och hållbarhet som också framkommit i mitt material.

Jag har också tagit hjälp av sociologen María Florencia Langas avhandling *Thick Nature. Morality and Practice in Swedish Urban Gardens* (2020). Den behandlar stadsodlingar vilka verkar ha samma utformning som det jag kallar tillsammansodlingar. Jag har använt den för att jämföra och kontrastera mitt material. Även samhällsvetaren Sara Perssons avhandling *Corporate Hegemony through Sustainability* (2020) har fungerat som en inspiration och som en hjälp för mig i att förstå hur diskurser kring hållbarhet kan artikuleras på olika sätt av olika aktörer.

Slutligen vill jag nämna Anton Poikolainen Roséns avhandling *Noticing Nature: Exploring More-Than-Human-Centered Design in Urban Farming*. (2022). Avhandlingen, som är skriven inom ämnet informatik, utgår empiriskt från Odlas Ihop. Fokus ligger på design och framtagning av prototyper, men den innehåller också ett etnografiskt kapitel. Detta har jag använt för att söka information om fältet samt för att kontrastera mitt material.

Teoretiska utgångspunkter

Politisk diskursteori

Politisk diskursteori utgör den huvudsakliga teoretiska grunden för uppsatsen, med begrepp hämtade från Ernesto Laclau och Chantal Mouffe (1985). Gunnarsson Payne (2017, s. 269) skriver att det är viktigt att anpassa hur man använder teorin beroende på frågeställningar och empiri. Jag har valt att använda vissa diskursteoretiska begrepp, och valt bort andra. Urvalet beror på vad som varit relevant för att besvara mina frågeställningar.

Enligt Laclau och Mouffe (Gunnarsson Payne 2016, s. 253–261) består den sociala världen av en mängd *diskurser* som ständigt skapas och omskapas genom människors varande i världen. Diskurser förstås här som en uppsättning tankar, idéer, praktiker och materiella företeelser som ges mening genom att de länkas samman och sätts i relation till varandra. Exempelvis kan hållbarhetsdiskurs innefatta språkliga definitioner av hållbarhet, en mängd ord, företeelser och vanor som förknippas med hållbarhet men även känslor, värderingar och etiska överväganden. Diskursteori tar fasta på människors förståelse av världen som källa till all kunskap. Den fokuserar på epistemologi, det vill säga vad som går att veta om världen, och landar i att det enda som går att få kunskap om är hur människor tänker och fyller världen med mening. Med detta synsätt förstås hållbarhet som en diskurs som får mening genom att människor väljer att lägga olika typer av betydelser i begreppet. Enligt detta synsätt finns inte hållbarhet som något objektivt bestämt, utan dess mening bestäms kontinuerligt i samband med att människor använder begreppet och verkar inom diskursen (Gunnarsson Payne 2016, s. 253–261).

Processen att ge en diskurs en viss mening kallas inom diskursteori för *artikulation* (Gunnarsson Payne 2016, s. 257–258). Med detta begrepp framhålls att diskurser är något som görs och ges mening, snarare än något som på förhand existerar och kan upptäckas. Detta betyder att artikulationer aldrig blir riktigt fulländade, utan meningen som tillskrivs en diskurs är alltid *arbiträr*. Andra artikulationer är alltid möjliga. Artikulationer som lyckas anta en mindre föränderlig form kan dock komma att uppfattas som fasta och oföränderliga av de människor som berörs av dem. Människor strävar efter att befästa en viss mening och till synes oföränderliga meningsartikulationer kan uppstå. Detta beskrivs inom diskursteori som att den har uppnått en position som *hegemonisk* artikulering av en diskurs (Gunnarsson Payne 2016, s. 257–258).

En hegemonisk diskurs kan framstå som “naturlig”, det vill säga inte arbiträr (Gunnarsson Payne 2016, s. 258–261). Exempelvis kan en viss förståelse av vad hållbarhet innebär komma att i allmänhet uppfattas som den enda rimliga innebörden av begreppet. Samtidigt kan sådana hegemoniska diskurser alltid utmanas av *motdiskurser*, det vill säga diskurser som utmanar och ifrågasätter den hegemoniska artikulationen av en diskurs. Hegemoniska diskurser innehåller alltid möjligheter till motstridiga och alternativa artikulationer. Enligt Mouffe finns alltid politiska dimensioner och *antagonism* i människors vardag, till exempel genom konflikter och “vi

och dem”-tänk. Kamper för hegemoni sker genom samling mot en gemensam “fiende” (Gunnarsson Payne 2016, s. 258–261).

Tom signifikant är ett diskursteoretiskt begrepp som betecknar hur vissa ord eller koncept skapas som särskilt viktiga inom flera närliggande diskurser (Gunnarsson Payne 2016, s. 253). Genom att de som begrepp framstår som särskilt viktiga attraherar de flera olika artikulationer. På detta sätt kan de betraktas som tomma: de kan fyllas med många olika typer av meningar. Dock handlar det om meningar som är relaterade till varandra. Därför används även begreppet *flytande signifikant*, vilket betecknar hur mening kan “flyta ut” åt olika håll. Hållbarhet kan förstås som en tom eller flytande, signifikant genom att det blivit ett ofta använt och positivt laddat begrepp som kan fyllas med disparata meningar (Gunnarsson Payne 2016, s. 253).

Laclau och Mouffes diskursbegrepp inkluderar även *materialitet* (Gunnarsson Payne 2017, s. 254–256). Detta innebär att diskurser inte endast innefattar språkliga och idémässiga aspekter, utan även materiella, fysiska och praktiska dimensioner. Diskurser innefattar alltså exempelvis handlingar och materiella strukturer som byggnader eller landskap. Laclau och Mouffe menar att det finns materialitet oberoende av diskursiva element, men att dessa får sin mening som just exempelvis “sten” eller “träd” genom att de tillskrivs denna mening. Den materiella aspekten av diskurser är enligt Gunnarsson Payne (2017, s. 254–256) mindre utforskade.

Posthumanistiska perspektiv

För att kunna berika mina resonemang kring materialitet samt medskapande av icke-mänskliga aktörer har jag även använt mig av posthumanistiska perspektiv (Göransson 2017, s. 345–347). Posthumanism är en samling teoretiska inriktningar som tar fasta på det materiellas påverkan och integrering i mänskligt liv och mänskliga idéer. Enligt dessa perspektiv förstås det materiella och icke-mänskliga som besittande *agens*, det vill säga de har förmåga att påverka (vilket inte behöver vara detsamma som intentionalitet) (Göransson 2017, s. 345–347).

Jag har framför allt använt mig av Karen Barads (2003) posthumanistiska teori om diskurs och *performativitet*. Performativitet förstås av Barad inte som medvetna handlingar utan som ständigt pågående processer av förändring och tillblivelse i den materiella världen. Barad utgår

från poststrukturalistisk teori, som exempelvis diskursteori representerar, men menar att alltför stor vikt lagts vid språk och människors förståelser av världen. I stället menar Barad att företeelser i den materiella verkligheten kan ses som existerande och möjliga att studera som diskursiva element, utan att endast människors sätt att förstå dessa tas i beaktande. Barad menar här att en uppdelning mellan *diskursiva* och *icke-diskursiva* företeelser inte är motiverat. På samma sätt beskriver Barad en teoretisk uppdelning mellan mänskligt och icke-mänskligt som problematisk. Med detta kommer att agens inte ses som något som endast människor innehar. I stället beskriver Barad det som att agens kan förstås som ständigt pågående förändringsprocesser som sker inom och genom såväl människor som andra djur samt olika typer av ”naturliga” processer. På detta sätt problematiserar Barad (2003) den *dikotoma* uppdelningen mänskligt/icke mänskligt, samt vad som utgör aktörskap. Dikotom uppdelning kan här förstås som en teoretisk uppdelning av olika företeelser i motsatspar som exempelvis natur/kultur eller mänskligt/icke mänskligt.

Disposition

Analysdelen i uppsatsen består av tre kapitel. Dessa representerar de tre pelarna av hållbarhet: ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. *Att navigera och materialisera hållbarhet* berör ekologiska aspekter av hållbarhet. Kapitlet undersöker hur odlingspraktiker ges mening i relation till diskurser om miljöproblem samt hur tillsammansodlingen tillsammans med andra vardagliga praktiker formas av, men också utgör delar av, en ekologisk hållbarhetsdiskurs. *Att odla tillsammans* behandlar olika aspekter av social hållbarhet. Tillsammansodlingen beskrivs som en social mötesplats som skapar möjligheter till byggandet av lokala relationer men även skapar möjligheter att sprida hållbarhetsdiskursen. Slutligen berörs ekonomisk hållbarhet i kapitlet *Att odla ekonomisk hållbarhet*. Kapitlet beskriver hur det i materialet förekommer ifrågasättande av ekonomiska diskurser med fokus på vinst. I stället förespråkas ekonomisk diskurs med fokus på delning och lokala relationer. Efter analysen följer en avslutande diskussion.

ATT NAVIGERA OCH MATERIALISERA HÅLLBARHET

I det här kapitlet kommer jag att beskriva hur de personer jag intervjuat samt mött under observationen beskriver, materialiserar och navigerar en hållbarhetsdiskurs. En diskurs om miljöproblem och klimathot uppenbarar sig i intervjuerna men problembeskrivningar framstår som sekundära i relation till en mer praktisk, vardagsnära och lösningsfokuserad diskurs. Personerna beskriver hur de sett ett behov av en omställning mot en mer hållbar vardag och hur detta omsatts i konkreta förändringar i deras liv.

Att navigera klimathot och miljöproblem

Flera personer beskriver att deras hållbarhetsengagemang hänger samman med insikter om ett problematiskt läge gällande klimatförändringar, matsäkerhet och människors möjligheter att leva ett bra liv i framtiden. Flera personer jag intervjuade menar även att engagemang för hållbarhet inte är ett val utan en moralisk plikt. Dan beskriver hur hans odlingsintresse kommit ur ett engagemang för klimatet, medan Katarina menar att omställning till ett mer hållbart liv inte är något som är möjligt att välja bort för henne som individ. Nazir har sökt sig till odlingen för att han ser det som en del av lösningen på flera samhällsproblem.

Nazir: Men tanken bara att det var det att... som folk svälter kanske. Folk har ekonomiska problem. De har inte mat... hela världen. Jag tänkte när jag var liten... vi tittar på nyheter och sådant. [...] Så det är det som gör mig... att jag började tänka och engagera av odling. Att vi är lösning till ett stort problem.

Att ställa om sin vardag framstår alltså inte bara som en moralisk plikt utan något som krävs i relation till den problemdiskurs som hela tiden finns som en bakgrund till diskursiva uttalanden om engagemang och lösningar. Samtidigt poängterar Dan att det individuella ansvaret kan ses

som varierande beroende på kunskap och förmåga. Eva menar dock att ett problem är att många underskattar sin förmåga och därmed sitt individuella ansvar, men hon inflikar senare att det kan vara problematiskt att lägga allt ansvar på individnivå.

Eva: Jag tror att det är den här exkluderingen av sig själv. Men jag kan också tänka så här att: “Nej men lilla jag?” Att man inte ser sin egen storhet. Så kan jag tänka ibland. /.../ Samtidigt som vi inte får individualisera problemet för mycket. För då läggs ju allting på individen, vilket till exempel kanske oljebolagen vill eller så där. Att: “Bara du gör rätt lilla vän så...”

Marshall (2016, s 150) beskriver hur även personerna i hennes studier framhåller en koppling mellan möjlighet att påverka och ansvar. Hon skriver att detta ansvar ses som riktat gentemot såväl människor i andra delar av världen som människor som kan komma att leva i framtiden (Marshall 2016, s 151). Detta stämmer även in på mitt material. Att ta ett personligt ansvar för hållbarhet och rättvisa gentemot andra nu levande och framtida människor beskrivs som en självklarhet.

Här uppenbarar sig samtidigt en antagonistisk diskurs där stora företag som oljebolag beskrivs som en fiende. Utifrån denna diskursiva inramning blir det inte längre lika självklart att det är enskilda individer på den “goda” sidan som ska ansvara för att lösa problemen. Marshall (2016, s 160) beskriver också hur hennes intervjupersoner uttrycker frustration över “matindustrin” och andra stora aktörer som inte anses ta ett tillräckligt stort ansvar för att lösa miljöproblem. Detta kan som sagts ovan ses som en anledning att förflytta ansvarsanspråk från individer till denna tänkta fiende. Enligt Laclau och Mouffe kan dock just en sådan fiende vara nödvändig för att mobilisera en kamp för politisk förändring (Gunnarsson Payne 2017, s. 260).

I materialet förekommer både denna tendens att se “andra” som fiender i strävan mot hållbarhet och att se dem som utbildade och i behov av hjälp att tänka om. I det senare fallet framstår snarare andra diskurser som en fiende (Gunnarsson Payne 2017, s. 259–260). I detta fall pratas det ofta som “vi” som en del av problemet, där mänskligheten i stort behöver tänka om. Enligt flera informanter finns exempelvis ett problem i en syn på människan som skild från

naturen. Enligt Anders har människor skapat en förståelse av föremål och byggnader skapade av människor som något annat än “naturen”. Anneli menar dock att denna inställning inte finns överallt i samhället, och i stället kan skapa en klyfta.

Anneli: Och där tror jag, att det lite är så... att det kan vara så i samhället i stort, att det finns en vattendelare kring: är vi en del av naturen eller producerar naturen vår överlevnad, liksom?

Annelis uttalande kan tolkas som att olika hållbarhetsdiskurser förespråkas av olika grupper i samhället, vilket kan skapa splittring. För henne, liksom för flera av de intervjuade, framstår en hållbarhetsdiskurs som endast utgår från att reglera mängden resurser som tas ut från naturen som otillräcklig. Detta är även en inställning som visar sig i många odlingspraktiker som utövas på tillsammansodlingarna. En ambition med permakulturens odlingsmetoder är att efterlikna och jobba “tillsammans med” naturen. Odlingarna skapas ofta med en ambition att de ska klara sig mycket själva eftersom de ska fungera som självständiga ekosystem.

Eva och Dan berättar att de upplevt problem med att få växter trivts på den bergiga tomten som hör till deras sommarstuga, men att exempelvis vindruvor har fungerat mycket bra. Därför har de valt att låta de naturliga förutsättningarna bestämma vad som odlas, snarare än deras personliga önskemål och preferenser. Langa (2020, s. 204–205) drar i sin avhandling om stadsodling i Sverige slutsatsen att deltagandet i odlingen bidrar till att skapa en känsla hos utövarna av att vara nära eller en del av naturen. Saltzman, Sjöholm & Gunnarsson (2016, s. 22) framhåller att gränserna för vad som uppfattas som natur och kultur är flytande. “Natur” och “kultur” kan förstås som arbiträra diskursiva konstruktioner. Detta behöver dock inte betyda att ett fokus på naturen och dess processer inte är viktigt. Med Barads (2003) teori är i stället allting både diskursivt och “naturligt” på samma gång. Med detta synsätt blir såväl människors diskursiva förståelse av naturen som naturen med dess processer i sig viktiga för att skapa exempelvis hållbarhetsdiskurser. Diskursen skapas då genom alla de processer som mänsklig och annan naturlig aktivitet utgör.

Ett enkelt liv

I följande avsnitt berörs hur deltagarna i intervjuerna beskriver sina privata konsumtionsvanor: vad de väljer men framför allt vad de väljer bort. Nazir berättar att han vill vara noga med att inte köpa något han inte verkligen behöver, och att ta ansvar för hur varan hanteras när han väl köpt något. Katarina berättar att hon sedan länge försöker avstå från att köpa nytillverkade kläder eftersom hon inte kan ta på sig ansvaret för den miljöpåverkan som produktionen av kläderna antagligen inneburit. En ambition att minska sin konsumtion och därmed minska sin personliga miljöpåverkan har lett till att flera av de intervjuade personerna valt att göra mer eller mindre genomgripande förändringar i sin vardag. Daphne har exempelvis, bland mycket annat, valt att avstå från tvål och “vanligt” schampo.

Eva och Dan har ägnat sig åt att experimentera med hur de kan minska sin klimatpåverkan. Bland annat valde de att i drygt tre år bosätta sig i sin sommarstuga utan el och vatten. De lyckades till slut ändra sin vardag så mycket att de endast använde så mycket resurser som de såg som etiskt försvarbart ur ett rättviseperspektiv.

Dan: Någonstans så har man ju sagt att som världsmedborgare så får vi inte släppa ut mer än ungefär 1–1,5 ton. Det är vad vi klarar av på planeten. Eller vad planeten klarar av rättare sagt. Och vad systemet där uppe klarar av, i atmosfären. Så sa jag: “Men går det? Kan vi i, modern människa, ta oss ner till 1 ton liksom? Vi ligger ju på 8–10 ton, beroende på hur man räknar då med gemensamma utsläpp och annat, men... i Sverige. /.../ För vi lyckades faktiskt ta oss ner till 1 ton per person. Så det tog ett par år, sen så var vi där.

Enligt Marshall (2016 s. 143–144) kan även frånvaro av praktiker förstås som materialisering av, som jag förstår det, diskurs. När man väljer bort något väljer man samtidigt något annat. Marshall beskriver hur vissa saker inte väljs bort av hennes informanter, trots att de kritiserar. Hos mina informanter verkar det i stället som att detta i många fall inte ses som ett alternativ. Marshall (2016, s. 143–144) beskriver hur det kan ses som meningsfullt att fortsätta med vissa praktiker som anses ekologiskt ohållbara eftersom de är förankrade i en kulturell gemenskap. Flera av mina

informeranter beskriver att de gjort förändringar i vardagen, även när detta skapat förvåning hos närstående eftersom det inte är ett förväntat kulturellt beteende, vilket exempelvis var fallet när Daphne berättar för närstående att hon inte använder tvål eller schampo.

Denna strävan mot minskad konsumtion och användning av resurser förknippas av vissa av de intervjuade personerna med att ”utvecklas bakåt”. Modern industri förknippas här med överdriven resursanvändning och miljöproblem, och ställs mot en dåtid då dessa problem inte var lika stora eller inte alls existerade. Nazir tänker på ett liknande sätt att odling av mat för egen konsumtion kan ses som en tillbakagång till en förgången tid. Att odla sin mat beskrivs av Nazir som ett mer “naturligt”, och därmed bättre, tillstånd för människor, jämfört med det moderna livet där mat handlas i en matbutik. Även Anneli tror att inspiration från äldre tiders teknologi kan vara en väg mot hållbarhet.

Anneli: Och jag tänker att man har fått ställa om då kanske till att använda solen direkt, solenergin direkt. Även att man har kanske... använder rinnande vatten för att skapa el. För det har man gjort mycket förr. Och att man då tar in de gamla teknikerna i de nya.

Här finns alltså inte bara en strävan mot det gamla, utan en tanke om att det gamla ska inspirera det nya som skulle kunna komma. Marshall (2016, s. 96) beskriver, med hänvisning till Orvar Löfgren, att dåtiden såväl som framtiden lätt blir konstruerade som lugna och kontrollerade medan nuet framstår som kaotiskt. Risken finns att ett förenklat då och en förenklad framtid ställs mot ett nu som är svårt att förenkla eftersom man är mitt uppe i det (Marshall 2016, s. 96).

Att materialisera en diskurs

Ett återkommande tema i intervjuerna är att odling är något som alla kan göra. Det framställs som lätt och att man inte behöver några förkunskaper för att börja. Detta var också en inställning jag mötte vid mötet med fältet under mina deltagande observationer. Jag sattes genast i arbete med minimalt med instruktioner till hjälp. Jag upplevde en tillit till min förmåga, men blev också tvungen att samla mod för att våga prova nya saker. Vid mitt första besök på tillsammansodlingen

på Södermalm hade jag till en början tänkt använda tillfället till att prata med ansvariga på plats om uppsatsen. Detta visade sig dock svårt eftersom det praktiska arbetet hela tiden tog överhanden.

Under mina observationer fick jag hjälpa till att klippa ner en gurkplanta och några hallonbuskar. Jag fick även hjälpa till att flytta en planta, vilket inkluderade att bryta sönder lådan som plantan var planterad i. Jag fick uppgiften att dra ut skruvarna ur lådan med en skruvdragare.

Fältdagbok Tanto: Jag blev lite ställd och undrade om jag skulle förstå vad jag skulle göra. [En av odlarna] avfärdade dock genast att det skulle vara något problem, och gick iväg för att göra något annat. Jag skulle bara dra ut skruvarna. Som tur var hade jag nyligen lärt mig att använda en elektrisk skruvdragare.

Att kunna hantera en skruvdragare, eller beskära växter, upplevde jag som för mig ovana aktiviteter. Den osäkerhet jag uttryckte möttes med uppmaningar att helt enkelt testa mig fram. När jag valde att följa detta råd ledde det till att jag faktiskt lyckades med uppgifter jag först trodde skulle vara för svåra för mig. Jag blev därmed positivt överraskad av min egen förmåga att hantera praktiska uppgifter kring odlingen. Flera av personerna jag intervjuat beskrev liknande upplevelser i samband med kontakten med tillsammansodlingen. Katarina berättar om när hon först kom i kontakt med tillsammansodlingen. Hon hade hört ett föredrag med en person som var aktiv i Odlas Ihop, vilket ledde till att hon startade en lokal tillsammansodling.

Katarina: Och jag blev superinspirerad och haffade honom efter och bara: "Jag vet det perfekta stället som ni skulle kunna starta en till Odlas Ihop-förgrening på". [...] Och han bara: "Ja! Bra! Men du kan använda dig av... jag skickar över lite dokument så skickar vi in det till staden, så kan du liksom starta det där". Jag bara: "Okej, jaha, jag ska starta... Ja men visst. Okej, varför inte?" *skratt* Och så... på den vägen är det.

Tillsammansodlingen beskrivs av Katarina som förknippad med en typ av egna initiativ och engagemang som känns bra men ovant. Flera av de intervjuade personerna beskriver känslan av

att det går att vara engagerad och odla även när ens närmiljö består av offentliga platser som viktig. Marshall (2016, s. 94) beskriver hur odling av egen mat kan bidra till en känsla av självbestämmande. Att engagera sig i sin fysiska närmiljö genom odling kan förstås som ett sätt att påverka sin närmaste omgivning genom diskursiva praktiker. På detta sätt skapar odlingen en möjlighet för hållbarhetsengagerade att utöka en diskurs som känns meningsfull för dem, genom att låta den få praktiska och materiella dimensioner. Val av odlingsmetoder och metoder för byggande av strukturer i samband med odlingen kan i dessa sammanhang bli sätt att låta diskurser materialiseras (Jfr Gunnarsson Payne 2017, s. 256).

En princip som är viktig för Katarina är att material samlas in från närområdet, en annan att odlingen sker på ett enkelt och prestigelöst sätt. Vid besök på odlingen Katarina är aktiv vid får jag se en odlingsbädd, kallad nyckelhålsbädd, som är byggd av lokalt material. Den är designad för att till stor del sköta sig själv.

Fältdagbok Västberga: Nyckelhålsbädden är en ganska upphöjd bädd med stockar längs ner, mindre sly och annat organiskt material i nästa lager och ett lager jord högst upp. Komposten i mitten kan fyllas på kontinuerligt och sipprar hela tiden ut näring till bädden och det som växer där. Även vätska sipprar ut.

Att skapa odlingar som sköter sig själva är som tidigare nämnts ett ideal som förekommer bland odlarna i Odlar Ihop. Det anses hållbart eftersom det efterliknar och använder naturliga processer, men också för att de frigör tid för odlarna att utvecklas. Vad som ses som hållbara odlingsmetoder skiljer sig dock emellanåt mellan, men också inom, olika odlingar och personer. Trots att Katarina framhållit vikten av att använda material från närområdet berättar hon sen att jord köps in. Att köpa jord beskrivs av andra som otänkbart vid hållbar odling. Vissa beskriver det som önskvärt att undvika att plöja eller gräva i jorden, medan andra ser det som helt oproblematiskt att odla på en plöjd åker. Diskurser kring hållbar odling, liksom alla diskurser, är alltid föränderliga och under förhandling från olika håll och kan även innehålla motsättningar och konkurrerande ideal. Langa (2020, s. 193–195) skriver om hur odlingspraktiker förhandlas utifrån olika hållbarhetsprinciper. Liksom i mitt material framkommer dock en underliggande ambition att

odla på ett sätt som bidrar till ekologisk hållbarhet (Langa 2020, s. 193–195). Langa (2020, s. 205) skriver att förändringar i praktik verkar skapa förändringar i diskurs, men att dessa förändringar ändå håller sig inom det ursprungliga moraliska ramverket.

Nazir beskriver dock en stark känsla av att tillsammansodlingen innebär ett sammanhang där den teoretiska hållbarheten verkligen omsätts i praktik.

Nazir: Det är här som: “fantastic”. Och det blir inte två olika världar: “Nej men, okej, jag ska plugga till exempel till att köra bil”. Men när jag kör bilen kanske... gör inte vad jag har pluggat till, till exempel. Nej men, som när vi odlar, det finns inte krock tycker jag. Att allt som... ja, vi praktiserar teorin. /.../ Alla bryr sig om klimat, om miljö. Så det: hållbarhet, det finns naturliga... i folk som är där. /.../ Då behöver man inte prata om det. Vi vet, alla vi vet. Ingen har sagt något till någon... man vet om det.

Det Nazir beskriver kan tolkas som att det finns en sammanhållen diskurs utan motsättningar som verkligen blir materialiserad. Nazir beskriver det som en härlig och ovanlig känsla att få praktisera de teoretiska tankarna om hållbarhet. Han beskriver även hur han i andra sammanhang upplevt en krock mellan det som förespråkas i teorin, och det som faktiskt görs. Jag förstår detta som att det kan bli en krock mellan olika diskurser, där vissa har en mer språklig form och andra en mer praktisk och materiell. Tillsammansodlingen kan då innebära en möjlighet att vara i en hållbarhetsdiskurs utan att i så stor utsträckning behöva förhandla denna gentemot andra diskurser. På detta sätt blir hållbarhet något som görs, snarare än något som diskuteras.

ATT ODLA TILLSAMMANS

Det här kapitlet kommer att handla om de sociala dimensionerna av tillsammansodlingen och även hållbarhetsdiskursen. Här beskrivs hur odlingsplatserna framhålls som platser för möten mellan människor. Dessa möten beskrivs som positiva då de kan bidra till minskad ensamhet och ökat välbefinnande. Vidare beskrivs dessa möten samt även platsernas materiella utförande som katalysatorer för spridning av diskursen till ännu inte invigda. Slutligen lyfts tankar om platsens och den lokala gemenskapens betydelse för skapandet av tillit och social trygghet.

Sociala värden och hälsa

Förutom ekologisk hållbarhet lyfts social hållbarhet, sociala värden och hälsa som en viktig anledning till de intervjuades engagemang i tillsammansodlingar. Arbetet med odlingen eller samarbetet kring detsamma framställs i princip aldrig som jobbigt eller utmanande av de intervjuade. I stället beskrivs arbetet, den friska luften och det sociala sammanhanget som härligt och hälsofrämjande. Odlingen beskrivs här som ett botemedel mot ensamhet och ohälsa:

Daphne: Och det är ju odling: att vara ute och vara tillsammans med människor. Så jag tror att det påverkar... en positiv vardag. För att man på något sätt kopplar av där man är. Och så har jag även känt nu, när jag har varit sjukskriven och känt att: "Orkar jag verkligen åka ner dit. Jag måste ta cykeln dit. Man kan inte ta sig dit med buss och bla, bla, bla". Och sen när man väl är där så bara: "Ah, det är så härligt att vara här!" *skratt* Och det är som att, ja men, sjukssemester. *skratt* Semester för själen.

Poikolainen Rosén (2022, s. 107) skriver i sin avhandling om Odlas ihop att det sociala sammanhanget ofta framstår som viktigare för deltagarna än matproduktionen. Även relationen till det icke-mänskliga och det materiella beskrivs som lika viktiga (Poikolainen Rosén 2022, s.

107). I mina intervjuer beskriver flera personer hur de upplever den fysiska kontakten med jorden och maten som odlas. Saltzman, Sjöholm & Gunnarsson (2016, s. 25) beskriver hur till synes “meningslösa” sysslor som exempelvis ogräsrensning kan framstå som mycket meningsfulla för odlare.

Eva beskriver det som njutbart att arbeta med odlingen och maten. Hon poängterar dock att detta kräver att odling och beredningen av mat sker utan stress. Wollin Elhouar (2014, s. 143) argumenterar i sin avhandling för långsamhet som ett socialt hållbart värde. Wollin Elhouar (2014, s. 141) menar att valet att leva ett lugnare liv kan förstås som en kommunikativ handling och ett delvis omedvetet försök till motstånd mot stressande strukturer. I avhandlingen är långsamhet förknippad med glesbygd, medan staden förknippas med stress (Wollin Elhouar 2014, s. 137ff). Katarina gör också en koppling till staden som en utmanande plats att skapa lugn i och hon berättar att hon har en dröm om att flytta till en gård på landet.

Katarina: Det känns som att det är svårare i en stad att ställa om. Det... jag vet inte, det känns liksom som att man är mycket närmre alla de här ramarna på något sätt. Man är liksom... det är tajtare. Det är inte lika fritt på något sätt.

Efter att Katarina tidigare talat mycket varmt om tillsammansodling i staden och dess hälsobringande möjligheter framkommer här en annan diskurs där staden i jämförelse med landsbygden inte antas kunna erbjuda samma möjligheter till ett hållbart liv som landsbygden. Även Daphne beskriver att hon egentligen vill flytta från förorten till ett mer lantligt boende där hon kan bo och odla tillsammans med andra. Hon beskriver en dröm om ett lugnare, mer harmoniskt liv i en mindre urban miljö.

Enligt Saltzman, Sjöholm & Gunnarsson (2016, s. 26) förknippas odling ofta just med “drömmar om det goda, enkla livet “nära naturen””. Dessa drömmar kan förstås som del i en diskurs som tar avstånd från normer om ett fartfyllt liv i staden. Att välja att investera i tid och tålamod kan enligt Marshall (2016, s 96) upplevas som en “motaktion till masskonsumtion och ”slit och släng”-tempot.” Att ta det lugnt kan i så fall upplevas som ett meningsfullt sätt att

praktisera en hållbarhetsdiskurs som ifrågasätter storskalig industriell tillverkning och konsumtion.

Odlingsplatsen som en katalysator för samtal om hållbarhet

Som tidigare nämnts är tillsammansodlingarna förlagda på öppna platser där även utomstående kan komma att passera, och även bli inbjudna att delta. Även om det finns en förening kopplad till odlingen är medlemskap inte ett krav för deltagande. I de tillsammansodlingar som ligger i offentliga parker är det inte över huvud taget möjligt att hindra folk från att vistas vid odlingen.

Langas (2020, s. 183–184) beskriver hur det är möjligt för odlare att använda allmän mark för skapande av tillsammansodlingar. Vem som helst har i Sverige rätt att ansöka om brukaravtal för att odla på allmän mark (Langa 2020, s. 183–184). Detta är också vad som nämnts i mina intervjuer, samt kan läsas om på Odlarhops hemsida. Odlingen i parkerna sker alltså genom avtal med kommunen. De odlingar som ligger utanför staden sker istället i samarbete med privata markägare.

Öppenheten mot förbipasserande och andra nyfikna besökare ingår som en del i dessa tillsammansodlingars koncept. Under min observation på en av tillsammansodlingarna kom två olika personer förbi som inte direkt verkade vara engagerade i odlingen, men som ändå verkade vara bekanta med odlarna på platsen. Katarina berättade att förbipasserande ofta kommer fram och pratar med henne när hon jobbar med odlingen.

Katarina: Så är det som att jag tar på mig någon mantel av... som säger typ så här: "Hej, du får komma fram till mig och prata". Ingen... alltså, man pratar inte med folk. Men direkt när jag är där så kommer det fram människor för de känner att det är... att de får, att de törs det. Så att det verkligen... mm. När jag är där så går det... det är mycket tid som går åt, för att alltså hälften är arbete och hälften är typ att prata med människorna som kommer fram.

På liknande sätt beskriver flera av de intervjuade personerna att de ser tillsammansodlingarna, i form av den fysiska platsen och odlingspraktikerna, som möjliga vägar att inspirera andra till att anta liknande hållbarhetstankar och sätt att handla hållbart som de själva förespråkar. Anders menar att tillsammansodlingen kan fungera som en påminnelse om att saker kan göras på andra sätt än de som kanske är vanligast förekommande. Odlingen kan fungera som en påminnelse över och en materiell del av en hållbarhetsdiskurs som Anders vill sprida till andra människor. Flera personer beskriver hur platsens materiella struktur och praktiker kan påverka människor till mer hållbara attityder och ageranden. Förutom att platsens materiella egenskaper kan bidra till spridning av diskursen framhålls i materialet även de möten och samtal som sker på platsen som viktiga för att överföra idéer om hållbarhet och inspirera andra till odling, samt att skapa hopp. Katarina säger:

Katarina: Det blir en naturlig plats att prata hållbarhet, att prata omställning. Det blir verkligen en sådan... bara att den finns där skapar hela tiden utrymme för det samtalsämnet. Det är liksom redan som ett litet monument över och en påminnelse om... och vart vi behöver gå. Och att: det behöver inte vara så svårt. Och att man kan, alltså... vi kan göra det tillsammans.

Odlingsplatserna kan som jag ser det förstås som materiella artikulationer av hållbarhetsdiskurser. Som sådana påverkas de av människor som vistas på platsen och jobbar med dess utformning. Men den materiella diskursen kan också påverka människor. Enligt ett posthumanistiskt perspektiv förstås den materiella verkligheten inte endast som meningsfull utifrån den mening den tillskrivs av människor (Göransson 2017, s. 346–347). Det materiella ”gör” också något med människor (Göransson 2017, s. 346–347). Genom att kombinera detta synsätt med diskursteoretisk terminologi förstår jag det som att materiella objekt och platser som exempelvis tillsammansodlarnas odlingsplatser på samma gång utgör en del av en diskurs och påverkar diskurser genom människor som interagerar med den materiella miljön.

Tillsammansodlingarna beskrivs också ofta som platser för möten där kunskap kan överföras. Marshall (2016, s. 97) beskriver hur odling kan bidra till att skapa och upprätthålla

relationer och att dessa relationer i sin tur skapar förutsättningar för trading av praktiska kunskaper. Anneli berättar att hon tycker att det är viktigt att kunskaper om odling bevaras för framtiden. Nazir beskriver det som att personer som saknar kunskap om hållbarhet kan komma till odlingsplatserna för att lära sig av de som redan kan.

Nazir: Man lär sig från andra. Även om man har inte det här bakgrunden, bara: “Vad är odling? Vad är hållbarhet? Vad är det för något?” Det är något som, när man börjar träffa någon som har... Man lär sig mycket. Och det blir som man... till exempel, segregation mellan dem som tänker mycket med klimat och miljö och de som bryr sig inte alls. Men när de träffar... Kanske man kommer med en kompis: “Ja men vi kan gå dit någon fredag eller någon lördag.”

Sherfey (2020, s. 145) menar att den öppna formen och fokus på överföring av kunskap och förändring av attityder och praktiker innebär att tillsammansodling kan förstås som en form av aktivism, något som också stöds i mitt material. Ambitionen att nå ut till andra kan förstås som en vilja att sprida diskursen och att påverka utvecklingen i världen i en positiv riktning. Uttalanden om att locka till sig fler personer till tillsammansodlingarna kan dock också förstås utifrån en verklighet där vissa av odlingsplatserna bara har ett fåtal aktiva medlemmar. Medan den som funnits längst, på Södermalm, har ganska många aktiva (jag känner inte till ett exakt antal just nu men Anton Poikolainen Rosén (2020, s. 110) skriver att det 2019 ofta var mellan 20–40 personer som aktivt jobbade i tillsammansodlingen) så har det på andra platser jag varit i kontakt med rört sig om 3–4 aktiva personer. Detta gör att det finns en risk att de sociala värden som de intervjuade beskriver inte uppnås i verkligheten.

Med diskursteoretisk terminologi kan hållbar utveckling förstås som en tom eller flytande signifikant (Gunnarsson Payne 2017, s. 260). Det är ett öppet begrepp som kan artikuleras på olika sätt och ges olika mening. Det är värt att notera att nästan samtliga utsagor i materialet som berör överföring av idéer och kunskap om hållbarhet i samband med tillsammansodlingarna beskriver det som en envägskommunikation där kunskapen förmedlas från vana odlare till nykomlingar. Det handlar alltså inte om ett utbyte av idéer utan snarare en integration av

besökarna in i den hållbarhetsdiskurs som praktiseras på tillsammansodlingarna. Vidare beskrivs den egna diskursen som självklar och självklart bättre ur hållbarhetssynpunkt jämfört med eventuella andra diskurser. Detta skulle kunna tolkas som att intervjupersonerna helt enkelt har svårt att tänka utanför den diskurs de själva integrerat, men det kan också förstås som en mer eller mindre medveten strategi för att stärka och sprida den egna diskursen.

Mycket tyder på att de intervjuades hållbarhetsdiskurs i ett större perspektiv inte befinner sig i en hegemonisk position. Däremot är det som jag förstår det just en hegemonisk position för "sin" diskurs som personerna jag intervjuat försöker uppnå. Att framställa diskursen som naturlig och den naturligt mest moraliska diskursen är en del i att uppnå hegemonisk status för en diskurs (Persson 2020, s. 60). Även att försöka locka över andra till sin egen tolkning, i vad som kan framstå som samförstånd, kan vara en strategi för att uppnå hegemoni (Persson 2020, s. 118–119). Ett problem som kan uppstå här är att personerna som utövar diskursen kanske inte ser det på detta sätt utan helt enkelt antar att de sitter på den enda rimliga tolkningen av verkligheten. I intervjumaterialet uttrycker personer ofta att anledningen till att personer inte odlar sin egen mat och att de inte agerar hållbart är att de saknar kunskap. Om de får veta hur det ligger till, då kommer de att ändra sina attityder och beteenden eftersom de kommer att inse vad som är logiskt och moraliskt rätt. Ur ett diskursteoretiskt perspektiv kan man istället se det som att olika tolkningar av vad som är hållbart eller bra är möjliga (Gunnarsson Payne 2017, s. 253). Därför är det också bra att vara medveten om att för att kämpa för värderingar som exempelvis hållbarhet eller demokrati så krävs det att dessa aktivt upprätthålls. De finns inte där automatiskt som logiskt och moraliskt överlägsna.

Närhet: platsen och lokalsamhället

Marshall (2016, s 88–89) skriver att vad som förstås som närodlad mat kan variera och påverkas av moraliska och kulturella föreställningar. Ofta kan exempelvis svensk mat räknas som närproducerad, hur långt avståndet mellan produktion och konsumtion än är (Marshall 2016, s 88–89). När personerna jag intervjuat pratat om närproducerad mat framstår de dock som överens

om att den ska vara producerad i den direkta närheten, och gärna odlas själv. Nazir förespråkar egenodlad mat eftersom han ser den som mer närodlat än exempelvis mat som transporterats från andra delar av Sverige. Han berättar hur han ibland får frågor om närodlat mat från kunder på restaurangen där han jobbar:

Nazir: De vill ha svenska varor eller grönsaker eller allt möjligt. Så ja, ibland jag sa så: “Ja men, om ni vill ha svenska varor... det finns: ni kan odla tillsammans med andra och sånt”. Så jag berättar för dem också. Och folk är: “Jaha, vi visste inte”

Marshall (2016, s. 87) skriver att “Polariseringen mellan nära och borta kan förstås genom känslor av tillit och trygghet”. Vidare skriver hon att närproducerad mat kan förstås i termer av kontakterna och nära relationer (Marshall 2016, s. 92). Anneli beskriver hur hon upplever matvarorna som importerats långväga ifrån som främmande. Eva och Dan uttrycker liknande tankegångar:

Eva: Det ger ju en trygghet tycker jag på något som... både att känna platsen och känna människor.

Dan: Ja. Ja precis, det här: tilliten som vi pratar om mer och mer, som en del krafter gör allt för att försöka urholka av någon anledning. Tilliten till varandra och tilliten till samhället och allting. Jag tror vi behöver jobba för att fortsätta att hålla den på en ganska hög nivå.

Dan framhåller att social hållbarhet är nödvändigt för att ett hållbart samhälle ska kunna fungera. Social hållbarhet handlar alltså inte bara om att människor mår bra av trygga sociala sammanhang, utan också om att de sociala sammanhangen skapar förutsättningar för utbyte av kunskap och idéer och skapar förutsättningar för arbete för ekologisk och ekonomisk hållbarhet.

ATT ODLA EKONOMISK HÅLLBARHET

I detta kapitel kommer jag beskriva hur tillsammansodlingen görs meningsfull som en plats för att artikulera en ekonomisk hållbarhetsdiskurs. Med utgångspunkt i problemdiskurser om miljöproblem och klimathot, men även diskurser om hälsa och det goda livet, undersöker personerna jag mött alternativ till vad de ser som ett problematiskt fokus på ekonomisk vinst och tillväxt. Här återkopplas till det enkla livet. Att inte lönearbeta mer än nödvändigt framstår då som positivt eftersom det frigör tid och energi till annat engagemang. Det som fokuseras är här hälsa samt relationer, inte minst till lokalsamhället. Här lyfts möjligheten att skapa en alternativ ekonomisk hållbarhetsdiskurs genom att utveckla lokala ekonomiska praktiker byggda på relationer, närhet och tillgängliga lokala resurser.

En ekonomisk problemdiskurs

Elhouar Wollin (2014, s. 17) skriver att det finns två sätt att förstå ekonomisk hållbarhet. Skillnaden mellan de båda synsätten utgörs av synen på ekonomisk tillväxt i relation till ekologisk hållbarhet, där det ena synsättet betraktar ekonomisk tillväxt som ett hållbarhetsmål i sin egen rätt, medan det andra synsättet menar att ekonomisk tillväxt inte kan ske på bekostnad av ekologisk hållbarhet. I mitt material framkommer att flertalet av de intervjuade personerna är förespråkare av den senare varianten. Dan uttrycker evig tillväxt som en fysisk omöjlighet, eftersom de miljömässiga och materiella konsekvenserna kan bli så stora.

Dan: Alltså om vi ska köra det strikt kapitalistiska ekonomiska systemet, ja då är det ju jättebra: då ska alla gå och köpa en bil, alla ska gå och köpa en bormaskin, alla ska gå och köpa en jordfräs om man har en trädgård. Alla ska springa och köpa. För vi skapar ju massor med tillväxt och "Hej och hå" liksom. Och arbetstillfällen och allting. Men det blir ju en djävulusiska mängder jordfräsar och bormaskiner och bilar som bara står. Och som

har kostat att tillverka. Och inte kosta pengar utan då kostat jorden. För att det är metaller och... som har tagits upp, och det är gruvor som har grävts. Och det är fattiga barn i Indien som har tillverkat det tyvärr *skratt* i vissa fall. Alltså, det finns ju en stor kostnad. Så det... och vi måste bort... alltså, det kommer inte att fungera. Jorden tar slut.

Det som Dan beskriver kan förstås som att olika ekonomiska hållbarhetsdiskurser gör olika praktiker logiska (jfr Gunnarsson Payne 2017, s. 266–268). Nazir beskriver det som att han på arbetsplatser mött en krock mellan hållbarhet och vinstkrav. Även Anders har i samband med jobb mött definitioner av hållbarhet som han inte håller med om. Han menar att företagen i fråga inte tagit till sig hållbarhet, så som han förstår det, i sin helhet.

Anders: Den vanligaste som jag stött på, det är det jag sett på företag. Där de har anammat hållbarhetstanken för att de ska inte... Egentligen verkar de inte så intresserade av det, utan de ska ha det för att de ser... ja alltså, allmänheten märker att det behövs. Så att de tar till det och så sätter de till någon som är ansvarig för hållbarhet som kan titta... ja, då ska man titta på sin produktionskedja eller någonting i det. Men de är fortfarande inne i att de ska tjäna så mycket pengar som möjligt. Så de har inte... intresserad av det egentligen. *skratt* För det blir ju ohållbart om man bara ska... När girigheten tar vid, så blir det ohållbart.

Anders beskrivning av upplevelsen med möten med andra hållbarhetsdiskurser påminner om hur Sara Persson (2020, s. 213) beskriver konflikten mellan ett oljebolag och ett lokalsamhälle i sin avhandling. Enligt henne är det som oljebolaget kallar för hållbarhetsarbete endast ett sätt att försöka tysta motståndare mot deras aktiviteter. Genom att gå motståndarna till mötes på vissa punkter kan de skapa en illusion av att ett samförstånd har nåtts och att de egentligen vill ha samma sak: hållbarhet. Opponenterna behöver kämpa emot detta för att kunna fortsätta hävda sina intressen (Persson 2020, s. 213). Jag förstår en del av intervju svaren och praktikerna i mitt material som handlingar som syftar till att upprätthålla denna skillnad. Genom att inte erkänna samförstånd om hållbarhetsfrågor går det att fortsätta att driva en linje om tillväxt som

problematisk. Dessutom blir det möjligt att använda tillväxten som en “fiende”, vilket också görs, för att enas kring vad hållbarhet egentligen borde vara (jfr Gunnarsson Payne 2017, s. 260).

En hegemonisk diskurs kan sägas visa sig i de materialiserade diskurser som i sin tur visar sig i klimatförändringar skapade genom mänsklig aktivitet. Det är svårt att ringa in diskursiva avgränsningar i de globala processer som klimatförändringarna utgör. Dock är det möjligt att se dessa som materialiserade diskurser. Det är denna diskurs som mina informanter försöker motsätta sig och omförhandla. Antagonismen mellan olika hållbarhetsdiskurser som beskrivs i Perssons avhandling anses av författaren behöva lösas genom politisk mobilisering (Persson 2020, s. 62–63). Mina informanter har istället valt att försöka utmana och utveckla hållbarhetsdiskurser genom vardagliga praktiker. Även om lokal organisering i form av byggande av relationer förespråkas så har detta inte till syfte att skapa en sammanhållen politisk rörelse. I stället antas en mångfald av lösningar kunna uppstå i olika lokala, sociala och kulturella sammanhang. Även om antagonism framkommer, riktat mot “de som förstör”, är denna ofta relativt nedtonad. I stället framhålls att problemen beror på att människor inte vet bättre och om de bara får lära sig att tänka och agera i enlighet med en riktig hållbarhetsdiskurs så kan mycket lösas sig. Diskursen antas innehålla ett moraliskt och kunskapsmässigt överläge, som automatiskt kan göra att den utmanövrerar andra, mindre önskvärda, diskurser. Detta tillvägagångssätt kräver dock ett relativt jämlikt samhälle med frihet för människor att bestämma över sina egna liv och göra sina röster hörda.

Att skapa en ekonomisk hållbarhetsdiskurs

Idéer om ekonomisk hållbarhet utan tillväxtfokus skulle enligt intervjumaterialet kunna inkludera fokus på behovsbaserad konsumtion, att bygga sociala ekonomiska relationer i lokalsamhället, samt att på olika sätt dela på saker. Elhouar Wollin (2014, s. 19) skriver: “I dagens situation går skiljelinjerna [i synen på hållbarhet] i huvudsak mellan en ideologi som vill se en aktivt agerande politik där staten (eller motsvarande) spelar en aktiv roll och en ideologi som snarare understryker den fria marknadens roll och betydelse för att lösa samhällsliga problem”. Mina informanter erbjuder, som jag ser det, en annan lösning baserad på privata och lokala initiativ och

praktisk handling. Eva och Dan uppskattar mycket när grannar med trädgård ställer ut korgar med äpplen som de kan ta av.

Eva: Vi har gjort äppelmarmelad och äppelchutney och då har vi också lämnat till där vi har plockat väldigt mycket. Bara för att också... det är också... har med relationen att göra. Så att man visar att: "Tack så jättemycket för det här"

Eva och Dan beskrev den lokala gåvoekonomin kring äpplen och äppelprodukter som en slags inofficiell tillsammansodling. Genom att tillsammansodlingar kan skapa möjligheter till lokala relationer och delande av resurser kan de förstås som exempel på en form av ekonomiska praktiker som kan ses som existerande vid sidan av det officiella ekonomiska systemet. Odlingarna och den skörd de producerar är tillgängliga för allmänheten utan att någon ekonomisk insats efterfrågas. Det som vid första anblick framstår som sociala utbyten kan också förstås som en form av ekonomiska praktiker. Saltzman och Sjöholm (2019, s. 116-118) skriver om delande av växter som konsumtionspraktik bland personer som odlar i privata trädgårdar. De framhåller att delning av resurser som växter bland privatpersoner inte endast bör förstås som en tillfällig trend, utan en typ av informell vardagsekonomisk praktik som länge existerat. Vidare beskriver de hur delandet skapar sociala och materiella relationer mellan de personer som deltar i delandet (Saltzman & Sjöholm 2019, s. 116-118). Tillsammansodling kan förstås som en typ av delande av växter men även redskap, mark och byggda bäddar. Detta skiljer sig på vissa sätt från den typ av delande som nämns ovan eftersom delandet är knutet till en gemensam plats snarare än till föremål eller växter som flyttas mellan olika platser. Därför kan plats- och gemenskapsaspekter framträda som särskilt viktiga i relation till de ekonomiska relationer som kan skapas genom tillsammansodling.

Anneli och hennes familj har valt att bo kollektivt, i ett hus som de delar med andra personer och familjer. Hon berättar hur de genom kollektivboendet odlar tillsammans i husets trädgård, men även delar på andra resurser och sysslor kopplat till det gemensamma boendet. Hon kopplar även kollektiva lösningar till en slags personlig ekonomisk hållbarhet, där de

gemensamma lösningarna innebär lägre utgifter för henne och hennes familj. Genom att dela på boendet och därmed bo på mindre yta minskas familjens kostnader för uppvärmning.

Sen ja, för mig har det varit att jag har minskat mina utgifter... och för det på det sättet har det gjort det mer hållbart ekonomiskt för mig. Jag har ju inte lika mycket utgifter som någon annan har eftersom vi delar uppvärmningen av huset, vi delar... vi har ju som gemensam matkassa där vi äter mycket av det vi odlar själva. Och nu är ju mat väldigt dyrt, så det blir ändå en stor post. Vi gör ju eget vin till exempel, och så *skratt*, bärvin och fruktvin, till de av oss som dricker alkohol. Och det är inte så många, men ändå. Och då har man ju... om man ser det som en liten grupp eller en lite "tribe" så där, så har ju vi mindre utgifter än grannen har i sitt liv, när det gäller mat.

I samband med intervjuerna framkom vid flera tillfällen en ambition att i mindre grad lönearbeta. Vissa av informanterna har också valt att minska sin arbetstid. Att lönearbeta mindre kopplas till ökad hälsa och livskvalitet men också minskat beroende av pengar. Istället framställs de sociala sammanhangen som viktiga för framtida trygghet.

Under intervjun med Dan och Eva funderade vi över vilka konsekvenser som kan följa av att ekonomiska praktiker förändras mot mer delningspraktiker och lokala kollektiva lösningar. Exempelvis skulle det kanske generera färre skatteintäkter. Dan svarade då:

Dan: Så det kanske finns någon som inte betalar någon skatt alls men som bidrar mycket, mycket mer än någon som har ett vanligt jobb och betalar skatt på... via skattsedeln. Om man nu skulle se värdet, på något sätt, av det bidraget. Och vad är värde att odla tillsammans och värde av att skapa en sådan grupp där vi kan få föda? Så det är också ett värde. Och skapa, stärka tillsammanskulturen. Alltså stärka gemenskapen och tilliten till varandra. Få det goda samhället. Alltså, vad är det värt då? Det kanske minskar de offentliga utgifterna. Så att då behöver vi inte så... lika mycket skatt längre.

Anneli och Eva menar båda att hållbarhet kan växa fram genom lokala praktiker.

Anneli: Jag ser det som att man kan börja nerifrån då, med gräsrötterna, och börja att göra saker hållbart. Och sen så bygger man högre upp [...] Så att det som... sättet jag lever på kan förändra världen.

Eva: Jag tror det är bra det här att det ändå växer fram. För att jag vet... jag tänker så här: att det kanske inte är ekonomerna som ska skapa det nya systemet. För att de är så inkörda *skratt* i sitt tänk. Och så är det ju: vi är ju... vi lever ju alla i våra bubblor. Så att det är... kanske ska komma underifrån också. Att vi helt enkelt bara gör vissa saker.

SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE DISKUSSION

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hur personer verksamma inom tillsammansodlingar finner mening i det gemensamma odlandet, samt hur detta kopplas till tankar om hållbarhet. I tre analyskapitel har jag undersökt detta utifrån de förståelser av ekologisk, social respektive ekonomisk hållbarhet som framkommit i materialet. För att närma mig detta syfte har jag utgått från följande frågeställningar:

- Hur förstås begreppet hållbarhet bland personer aktiva inom tillsammansodling?
- Hur blir hållbarhetsambitioner synliga i vardagliga praktiker och i odlingspraktiker?
- Hur upprätthålls och förhandlas hållbarhetsdiskurser i deltagarnas vardag?

I materialet blir en relativt sammanhållen hållbarhetsdiskurs synlig, även om denna kan spreta åt lite olika håll. Denna diskurs skapas och återskapas genom informanternas utsagor men också genom deras livsstilsval, odlingspraktiker och andra vardagliga praktiker. Tillsammansodlingen skapas som en meningsfull praktik genom att den förstås som en del av en lösning på globala miljö- och klimatproblem. Dessutom kan tillsammansodlingen förstås som en materialisering av en hållbarhetsdiskurs som ser behov av en genomgripande omställning av produktionsformer för mat som nödvändiga för en hållbar utveckling (Gunnarsson Payne 2017, s. 256). Diskursen skapas och upprätthålls alltså inte endast genom språket utan genom de materiella och platsmässiga aspekter som de gemensamma odlingsplatserna utgörs av. De ekologiska dimensionerna av hållbarhetsdiskursen blir även synliga i andra delar av informanternas liv, genom livsstilsval som innebär omställning och förändring, och ofta även val att avstå från vissa miljöpåverkande praktiker. Genom att vissa saker väljs bort upprättas gränser för vad som uppfattas som hållbart inom den aktuella diskursen. Samtidigt kan de bortvalda praktikerna i sig ses som en viktig del av diskursen (Marshall 2016 s. 143–144). En framträdande del av diskursen

verkar utgöras av just klassificeringar av olika praktiker som moraliskt rätt eller fel i relation till hållbarhetsanspråk.

Tillsammansodlingen beskrivs även som meningsfull i relation till social hållbarhet. Flera informanter beskriver sociala aspekter som en viktig del i ett hållbart samhälle. Här lyfts möjligheten att motverka ensamhet samt psykisk och fysisk ohälsa genom att tillsammansodlingarna kan utgöra mötesplatser samt erbjuder möjligheter till utomhusvistelse och fysisk aktivitet. Dessutom antas odlingarna, genom att erbjuda lokala samlingspunkter och platser för lokal samverkan, kunna bidra till ökad trygghet och tillit. Tillsammansodlingarna blir för deltagarna ett sätt att praktisera en ambition om en vardag där social samvaro och gemenskap får ta större plats. Vidare beskrivs tillsammansodlingarna av flera informanter som platser som skapar möjligheter till samtal och kunskapsöverföring om hållbarhet. På detta sätt kan odlingsplatserna förstås som en materialiserad hållbarhetsdiskurs med potential att bidra till spridning av diskursen till fler personer (jfr Göransson 2017, s. 346–347).

Slutligen framstår tillsammansodlingarna i materialet som meningsfulla genom att de förknippas med möjligheter till ekonomisk hållbarhet. I en del av intervjuerna framkommer en kritisk hållning gentemot tillväxt och vinstmaximering som samhälls- och privatekonomiska målsättningar. I stället förespråkas ekonomiska lösningar baserade på delande av resurser och där lokala och sociala ekonomiska relationer ges en större betydelse. Dessa aspekter kan urskiljas i tillsammansodlingarnas struktur, vilken bygger på delning inte bara på skörden utan på marken, redskapen och de resurser som krävs för odlingen. Ekonomisk hållbarhet beskrivs av informanterna som något som främst berör samhällets intressen i stort. Samtidigt lyfts även privatekonomiska aspekter där livsstilsval som involverar minskat lönearbete och ambitioner om låga utgifter i vardagen förstås som en del av hållbarhetsdiskursen. Att minska andelen lönearbete i vardagen och att leva sparsamt blir meningsfullt genom att det förknippas med minskad stress och ohälsa kopplad till detta, men också genom att det kan bli möjligt att ersätta minskade inkomster från lönearbete med lokala ekonomiska relationer samt oavlönat arbete och engagemang, vilket upplevs som meningsfullt eftersom det kan bidra till hållbar utveckling och en upplevelse av att leva ett gott liv.

Sammanfattningsvis kan sägas att tillsammansodling förstås som meningsfull av de utövare jag kommit i kontakt med genom att den kopplas till en mängd hållbarhetsaspekter. Dessa aspekter kan i sin tur förstås som viktiga för att närma sig en förståelse för hur hållbarhet kan förstås bland personer aktiva i tillsammansodlingar. Bland dessa finns idéer om exempelvis låg miljöpåverkan, ett gott liv, trygghet och gemenskap. Samtidigt tar hållbarhetsdiskursen formen av praktiker som exempelvis småskalig och lågteknologisk odling och materiella företeelser som odlingsbäddar och växter, men även vardagspraktiker som att bo på en mindre yta eller att välja bort viss typ av konsumtion till förmån för annan. Genom att upprätthålla och utveckla dessa praktiker och materiella aspekter av diskursen skapar, upprätthåller och artikulerar deltagarna i tillsammansodlingen aktivt en hållbarhetsdiskurs med målet att bidra till att utveckla sin vardag och världen i övrigt i en hållbar riktning. Samtidigt behöver dessa artikuleringar förhandlas i relation till andra diskurser. Genom att diskursen kontrasteras mot andra diskurser, däribland andra hållbarhetsdiskurser, kan gränserna för den egna diskursen förtydligas och även förmedlas till ännu inte invigda.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Otryckta källor

Intervjuer

1. Namn: Anders
Ålder: 57 år.
Datum: 2023-12-11.
Intervjuns längd: 82 minuter.

2. Anneli
Ålder: 38 år.
Datum: 2023-11-27.
Intervjuns längd: 71 minuter.

3. Namn: Daphne
Ålder: 36 år.
Datum: 2023-12-01.
Intervjuns längd: 45 minuter.

4. Namn: Eva och Dan
Ålder: 60 respektive 62 år.
Datum: 2023-11-30.
Intervjuns längd: 113 minuter.

5. Namn: Katarina
Ålder: 35 år.
Datum: 2023-12-01.

Intervjuns längd: 52 minuter.

6. Namn: Nazir

Ålder: 36 år.

Datum: 2023-12-08.

Intervjuns längd: 61 minuter.

Observationer

2023-11-09, kl. 15:30-17, Odlaihop Tanto.

2023-12-02, kl. 15:30-16:45, Odlaihop Västberga.

2023-12-06, kl. 18-19:45, Odlaihop Öråker.

Elektroniska källor

Odlaihop (2017a) *Odlaihop är en del av omställningsrörelsen.*

<https://www.odlaihop.se/om-oss/omst%C3%A4llningsr%C3%B6relsen-44303525> [2024-02-04]

Odlaihop (2017b). *Odlaihop är en rörelse som växer.*

<https://www.odlaihop.se/odlingsplatser-44303426> [2024-02-04]

Odlaihop (2017c). *Om oss.*

<https://www.odlaihop.se/om-oss-33653091> [2024-02-04]

Odlaihop (2017d). *Stadgar: Odlaihop.*

<https://www.odlaihop.se/f%C3%B6reningen/stadgar-35118449> [2024-02-04]

Omställningsnätverket (2021). *Vad är omställning? Mer fest än protest.*

<https://omstallning.net/vad-ar-omstallning/> [2024-02-13]

Transition Network (2021). *What is Transition?*

<https://transitionnetwork.org/about-the-movement/what-is-transition/> [2024-02-13]

UNDP (u.å.) *Om globala målen*.

<https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/> [2024-02-04]

Litteratur

Barad, K. (2003). Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 28(3), s. 801–831.

<https://doi.org/10.1086/345321>

Dankić, A. & Lundquist, E. (2022). Observationer. I: Silow Kallenberg, K., von Unge, E. & Wiklund Moreira, L.: *Etnologiskt fältarbete. Nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur, s. 173–192.

Gunnarsson Payne, J. (2016). Från politisk diskursteori till etnologiska diskursanalyser. I: Gunnarsson Payne, J. & Öhlander, M. (red.) *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur, s. 251–272.

Göransson, M. (2017). Posthumanistiska perspektiv. I: Gunnarsson Payne, J. & Öhlander, M. (red.) *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur, s. 345–362.

Hagström, C. & Nylund Skog, S. (2022). Intervjuer. I: Silow Kallenberg, K., von Unge, E. & Wiklund Moreira, L.: *Etnologiskt fältarbete. Nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur, s. 127–152.

Hughes Tidlund, I. & von Unge, E. (2022). Etik och kvalitativa metoder. I: Silow Kallenberg, K., von Unge, E. & Wiklund Moreira, L.: *Etnologiskt fältarbete. Nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur, s. 47–68.

Langa, M. F. (2020). *Thick Nature. Morality and Practice in Swedish Urban Gardens*. Diss., Uppsala: Uppsala universitet.

Liliequist, E. (2020). *Digitala förbindelser: Rum, riktning och queera orienteringar*. Diss., Umeå: Umeå universitet.

<https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1417242/FULLTEXT02.pdf>

Liliequist, E. & Silow Kallenberg, K. (2022). Autoetnografi. I: Silow Kallenberg, K., von Unge, E. & Wiklund Moreira, L.: *Etnologiskt fältarbete. Nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur, s. 153–172.

Marshall, M. (2016). *Hållbarhet till middag. En etnologisk studie om hur miljövänligt ätande praktiseras i vardagslivet*. Diss., Hör: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

<https://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1281842/FULLTEXT01.pdf>

Persson, S. (2020). *Corporate Hegemony through Sustainability*. Diss., Huddinge: Södertörns högskola.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1485334/FULLTEXT03.pdf>

Poikolainen Rosén, A. (2022). *Noticing Nature: Exploring More-Than-Human-Centered Design in Urban Farming*. Diss., Umeå universitet och Södertörns högskola.

<https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1693380/FULLTEXT02.pdf>

Pripp, O. (2011). Reflektion och etik. I: Kaijser, L. & Öhlander, M. *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur, s. 65–84.

Pripp, O. & Öhlander, M. (2011). Observation. I: Kaijser, L. & Öhlander, M. *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur, s. 113–146.

Saltzman, K. & Sjöholm, C. (2019). Att dela och dela med sig. Trädgårdsväxter, kulturarv och ekonomi. I: Petersson McIntyre, M., Johansson, B. & Sörum, N. (red.) *Konsumtionskultur -innebörder och praktiker. En vänbok till Helene Brembeck*. Göteborg/Stockholm: Makadam förlag, s. 116–131.

https://lup.lub.lu.se/search/files/86609891/oa_brembeck.pdf

Saltzman, K., Sjöholm, C. & Gunnarsson, A. (2016). Önskat eller oönskat? Trädgårdens växter mellan natur och kultur. *Rig –kulturhistorisk tidskrift*, 99(1).

<https://journals.lub.lu.se/rig/article/view/16080/14557>

Sherfey, P. (2020). Odlas tillsammans. Att rädda världen och skapa ett 'bi-tydelsefullt' vi. *Budkavlen. Tidskrift för etnologi och folkloristik*. 99(1), s. 144–169.

<https://journal.fi/budkavlen/article/view/99549/57203>

SOU (2019). *Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet*

<https://www.regeringen.se/contentassets/a1d21f7c7c7c484e96c759f2b3c44638/agenda-2030-och-sverige-varldens-utmaning--varldens-mojlighet-sou-201913.pdf>

Wollin Elhouar, E. (2014). *Tillhör vi Sveriges framtid? En etnologisk studie av vardag och hållbarhet i norrländsk glesbygd*. Diss., Stockholm: Stockholms universitet.

<https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:760562/FULLTEXT01.pdf>

Bilaga: Intervjufrågor

- Vilken eller vilka tillsammansodlingar är du eller har du varit engagerad i?
- Hur länge har du varit engagerad i tillsammansodling?
- Vad fick dig att vilja engagera dig i tillsammansodling?

- Vad tänker du när du hör ordet hållbarhet?
- På vilket sätt är hållbarhet viktigt i ditt liv?
- Finns det olika sätt att förstå hållbarhet? I så fall: hur kan dessa se ut?
- Är det skillnad på hållbarhet och hållbar utveckling?

- Vad tänker du när du hör ordet omställning?
- På vilket sätt är omställning viktigt i ditt liv?
- Finns det olika sätt att förstå omställning? I så fall: hur kan dessa se ut?
- Hur skiljer sig omställning från hållbarhet?
- På vilket sätt tror du att ditt engagemang i tillsammansodling hänger ihop med hållbarhet och omställning?

- Hur bidrar tillsammansodling till hållbarhet och omställning enligt dig?
- Finns det något i ditt engagemang i tillsammansodling som du inte tycker kan kopplas till hållbarhet eller omställning?
- Finns det några problem med tillsammansodling som hindrar hållbarhet och omställning? I så fall: vilka?

- Hur har det fungerat för dig att kombinera tillsammansodling med din övriga vardag och sysselsättning?
- Hur tror du att framtiden för tillsammansodling kan komma att se ut?

